

КРАТЪК ПРЕГЛЕД НА МЕЖДУНАРОДНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО ПО ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА: ОТ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЯ АНТАГОНИЗЪМ ДО ПОСТИГАНЕТО НА (КРЕХКО) РАЗБИРАТЕЛСТВО

Георги Стоев, редовен докторант в Института за държавата и правото при Българска академия на науките

Резюме:

Настоящата статия има за цел да очертае развитието на международното сътрудничество по изменението на климата от самото му начало до последните няколко години от неговото развитие, като се спре на ключовите международни споразумения, които бяха постигнати в тази област. Чрез обобщението и анализа на повечето важни етапи от извървения път на международната общност статията желае да покаже, че въпросите, свързани с климатичните промени, са в центъра на днешните международни отношения.

***Ключови думи:** Изменение на климата, международни отношения, международни климатични споразумения.*

A BRIEF OVERVIEW OF THE INTERNATIONAL COOPERATION ON CLIMATE CHANGE: FROM THE GEOPOLITICAL ANTAGONISM TO REACHING (FRAGILE) UNDERSTANDING

Gueorgui Stoev, Ph. D. candidate – Institute of the State and the Law at the Bulgarian Academy of Science

Abstract:

The current article aims to outline the evolution of the international cooperation on climate change from its inception to the last few years of its development, focusing on the key international agreements that have been reached in this area. By summarising and analysing most of the key milestones along the way, the article wishes to show that climate change issues are at the heart of today's international relations.

***Key words:** Climate change, international relations, international climate agreements.*

Въпросите, свързани с изменението на климата и с околната среда като цяло, както и ангажирането на международната общност с тях, са теми, чието значение започва да нараства през втората половина на ХХ век. В този период се провеждат няколко значими международни

конференции под егидата на Организацията на обединените нации (ООН), които от своя страна довеждат до приемането на правнообвързващи конвенции между подписалите ги държави, при условие че последните са ги ратифицирали съгласно националните им законодателства.

През седемдесетте години на ХХ век се състои първата междуправителствена конференция на ООН по някои от глобалните въпроси, засягащи околната среда¹. Тя се провежда през 1972 г. в шведската столица Стокхолм. На нея присъстват представители на общо 113 държави членки на ООН, като България не е сред тях². Конференцията допринася за две важни решения: няколко месеца след конференцията е създадена **Програмата на ООН за околната среда** със седалище в Найроби, Кения (*United Nations Environment Programme – UNEP*³) и е поет ангажимент веднъж на десет години държавите да се събират и да дебатират заедно всички важни въпроси, отнасящи се до състоянието на планетата и на обкръжаващата ни среда. Впрочем, в годините, предшестващи Конференцията в Стокхолм, както и вследствие на самата конференция и на създаването на *UNEP*, правителствата в много държави по света осъзнават необходимостта от създаването на министерства на околната среда. През 2021 г. в много страни се отбелязват 50 години от създаването на подобен род институции, като пример за това е Франция, в чиито правителства от 1971 г. насам фигурират имена на министри на околната среда, макар и министерствата да са под различни наименования⁴.

---

¹ Вж. BRISMAN Avi, *Stockholm Conference, 1972*. In: Chatterjee D.K. (eds) *Encyclopaedia of Global Justice*. Springer, Dordrecht, 2011, частично достъпна на <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9160-5_655>.

² *Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972*, UN Library, UN/SA Collection, с. 43 (докладът е достъпен на интернет страницата на Дигиталната библиотека на ООН, <<https://digitallibrary.un.org/>>).

³ Официална интернет страница на *UNEP*, <<https://www.unep.org/>>.

⁴ Всъщност първото самостоятелно министерство на околната среда на Франция е обособено през 1973 г. с наименование „Министерство за опазване на природата и на околната среда“. Между 1971 и 1973 г. функцията на министър в тази област и със същото наименование се изпълнява от „делегиран министър“ (*ministre délégué*), поставен под прякото ръководство на министър-председателя. С течение на годините, от 1973 г. насам, в различните правителства министерството се среща под около 15 други наименования, сред които „Министерство на качеството на живот“, „Министерство на околната среда“ или „Министерство на екологията и устойчивото развитие“. Понастоящем, в годината, в която чества своята 50-годишнина, министерството е с наименование „Министерство на екологичния преход“ – б. а.

През 2015 г. България официално отбеляза 25 години⁵ от създаването на свое министерство на околната среда, въпреки че неговата история е много по-стара и започва именно в годините около конференцията в Стокхолм (дори и да не участва в нея) със създаването на Министерство на горите и опазване на природната среда и на регионални звена към него⁶ (днес те съответстват на регионалните инспекции по околната среда и водите).

По-късно, през 1976 г., е обособен Комитет за опазване на природната среда (КОПС), без ранг на министерство, който е отделен от Министерството на горите и природната среда с указ на Държавния съвет⁷. Всичко това се случва, разбира се, в рамките на предишния политически режим на България, но Министерството на околната среда и водите, което познаваме днес, е правопреемник именно на КОПС, съгласно Решение на Народното събрание от 16.02.1990 г.⁸ – първо като Министерство на околната среда и впоследствие като Министерство на околната среда и водите (Решение на Народното събрание от 21.05.1997 г.⁹, на основание чл. 84 т. 7 от Конституцията на Република България от 13 юли 1991 г.¹⁰).

Въпреки обещаващото начало след първата Конференция на ООН по въпросите на околната среда редица международни кризи и противопоставяния между държавите по време на Студената война оставят постигането на изразените намерения по време на конференцията през 1972 г. и разписани в нарочни декларации¹¹ и план за действие¹² без видим резултат. Седемдесетте години на ХХ век (или поне първата половина от тях) са години на разведряване в отношенията между водещите сили на тогавашния дуполюсен свят в лицето на Съединените американски щати (САЩ) и на Съюза на съветските

---

⁵ Във връзка с тази годишнина е издаден двуезичен алманах на български език и на английски език със заглавие „25 години Министерство на околната среда и водите (1990 – 2015)“, 274 стр., достъпен като дигитален източник на сайта на министерството – б. а.

⁶ Вж. секция „История“ на интернет страницата на Регионална инспекция по околната среда и водите – Благоевград <<https://riosvbl.org/index.php/aboutus?showall=&start=1>>.

⁷ Указ на Държавния съвет на Народна Република България, № 873/19.06.1976 г.

⁸ ДВ, бр. 14 от 16 февруари 1990 г. Това решение е взето и обнародвано в Държавен вестник около година преди да бъде приета новата Конституция на Република България от 13 юли 1991 г. – бел. авт.

⁹ ДВ, бр. 41 от 23 май 1997 г.

¹⁰ Според чл. 84 т. 7 от Конституцията на Република България от 13 юли 1991 г., Народното събрание „създава, преобразува и закрива министерства по предложение на министър-председателя“.

¹¹ Вж. пак *Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972*, UN Library, UN/SA Collection, с. 3-5.

¹² Пак там, с. 6-28.

социалистически републики (СССР или Съветския съюз). При все това икономическите катаклизми, които понася „Западът“ вследствие от първата и втората петролна криза (съответно през 1973 г. и 1979 г.) и нововъзникналото обтягане на отношенията между САЩ и СССР¹³ във военен план (в контекста на атомното въоръжаване) и в идеологически план обричат на неуспех втората конференция на ООН по въпросите на околната среда през 1982 г., като дори Генералният секретар на ООН не присъства на конференцията в Найроби¹⁴.

Именно петролната зависимост, обаче, която излиза наяве през 1973 г. и 1979 г., но и последващите научни доказателства за вредите върху околната среда и затоплянето на климата на Земята от емисиите на парникови газове в атмосферата, причинени от човешката дейност чрез добива и горенето на фосилни горива, ще се окажат на по-късен етап крайъгълен камък в развитието на международното сътрудничество в областта на околната среда и климата.

Още през осемдесетте години на миналия век теорията за парниковия ефект и неговото въздействие върху климата на планетата¹⁵ ще бъде научно обоснована и ще предизвика общественото внимание в цял свят. В резултат на проведените научни изследвания и с оглед разпространението на повече знания в тази област през 1988 г. е създаден **Междуправителственият панел за климатични промени**¹⁶ – съвместно от Световната метеорологична организация и Програмата на ООН за околната среда (*UNEP*).

С течение на годините екологичната тема продължава да набира значимост и към нея се добавят и въпросите на човешкото развитие. Ражда се нов термин, този за „устойчивото развитие“ на човечеството, който за първи път се появява в доклад на ООН от края на 1987 г., изготвен от несъществуващата вече (поради временния характер на нейното създаване) Световна комисия по околна среда и развитие с

---

¹³ По въпросите за петролните кризи и отношенията между „Изтока“ и „Запада“ в посочения период вж. ВАИС, Морис, *Международните отношения след 1945 г.*, София, Кама, 2004, 272 стр.

¹⁴ *Report of the Governing Council on its session of a special character (10-18 May 1982)*, General Assembly, Official Records: thirty seventh session, supplement No 25 (A/37/25), с. 2 (достъпен на интернет страницата на Дигиталната библиотека на ООН, както и на интернет страницата на *UNEP* – б. а.).

¹⁵ По този въпрос вж. съвместния доклад на Stephen Seidel от американската агенция за опазване на околната среда и консултанта Dale Keyes, *Can we delay a greenhouse warming? The effectiveness and feasibility of options to slow a build-up of carbon dioxide in the atmosphere.*, Washington, Office of Policy and Resource Management. Strategic Studies Staff, 1983, частично достъпен на: <<https://books.google.fr/books?id=zYkJAQAIAAJ>>.

¹⁶ Официална интернет страница на Междуправителствения панел за климатични промени – <<https://www.ipcc.ch/>>.

председател госпожа Гро Харлем Брундтланд – бивш министър-председател на Норвегия.

В окончателния си доклад, озаглавен „*Нашето общо бъдеще*“¹⁷, чието изготвяне е основната задача на нейното назначаване, Комисията Брундтланд определя устойчивото развитие като „*развитието, което удовлетворява нуждите на настоящето, без да излага на риск възможността на бъдещите поколения да удовлетворят своите нужди*“¹⁸. В доктрината и практиката е възприето, че понятието за устойчиво развитие съдържа в себе си три основни взаимно допълващи се компонента – икономически, социален и екологичен¹⁹. Така, както екологичният компонент е основен за устойчивото бъдеще на планетата, така и икономическият компонент и социалният компонент са задължителни, за да могат да бъдат „удовлетворени нуждите на настоящето“ на обществата.

От Стокхолм до днес междуправителствените конференции на ООН по въпросите на околната среда в този им формат (или **Срещи на върха за Земята**, както стават известни впоследствие – на френски език: *Sommet de la Terre*, или на английски език: *Earth Summit*) се провеждат веднъж на десет години²⁰. Първоначалните подбуди за организирането им, както и дневният ред на всяка една от тях са различни и съответстват на определени обстоятелства, които са характерни за времето на тяхното провеждане.

В Стокхолм, например, макар конференцията да е организирана под егидата на ООН, инициативата идва предимно от шведската държава и е обвързана със зачестилите проявления на киселинни дъждове в световен мащаб²¹.

Впоследствие, в годините около последващите конференции, се наблюдава зачестяване на екстремни проявления на климата (проливни дъждове, бури, урагани, наводнения, но и повишаване на средните

---

¹⁷ Докладът от 374 страници е достъпен в дигитализиран формат на сайта на Дигиталната библиотека на ООН, на всички официални езици на организацията: <<https://digitallibrary.un.org/record/139811?ln=en>>.

¹⁸ Пак там, с. 24 (версия на доклада на английски език).

¹⁹ Вж. AUBERTIN Catherine, VIVIEN, Franck-Dominique, *Le développement durable, enjeux politiques, économiques et sociaux*, Documentation Française, 2006.

²⁰ Последната подобна конференция се проведе през 2012 г. в Рио де Жанейро и отбеляза 20-годишнината от конференцията в същия град през 1992 г. Следващата Среща на върха за Земята е предвидена да се проведе през 2022 г. в Стокхолм и да отбележи половин век от първите стъпки на международната общност в посочената област – б. а.

²¹ Вж. пак BRISMAN Avi, *Stockholm Conference, 1972*. In: Chatterjee D.K. (eds) *Encyclopedia of Global Justice*. Springer, Dordrecht, 2011, <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9160-5_655>.

температури, суши, топене на полярните ледове с тенденция към повишаване на нивото на моретата и океаните и други екстремни метеорологични явления), от чиято динамика става ясно, че са необходими обвързващи и значително по-навременни мерки и незабавни действия от страна на международната общност. Усеща се осезаемо необходимостта от поставяне на масата на проблемите, свързани с екологията и бъдещето на планетата на по-голяма честота.

Повратен момент в тази насока е достигнат с проведената през 1992 г. Конференция на ООН по въпросите на околната среда и развитието в Рио де Жанейро, Бразилия, която е третата подобна конференция след Стокхолм и Найроби. Конференцията в Рио е може би най-знаковата Среца на върха за Земята, провеждана до момента.

През 1992 г. много неща вече са се променили. Съветският съюз се е разпаднал, а с това и Източният блок престава да съществува като геополитическа монолитна структура. На политическата карта на света се появяват нови държави, двуполусният свят престава да съществува. На конференцията в Рио присъстват рекорден брой държави спрямо присъствалите на тези конференции досега²², представени от техните държавни глави или правителствени ръководители.

В резултат на нейното провеждане се подписват две изключително важни международни конвенции, които допринасят за засилването на международното сътрудничество в областта на околната среда и на климата и за обличането му в правнообвързващи норми за подписалите и ратифициралите тези конвенции държави. Става дума за **Рамковата конвенция на ООН по изменението на климата**²³ и **Конвенцията на ООН за биологичното разнообразие**²⁴. Две години по-късно към тях се добавя и трета конвенция (**Конвенцията на ООН за борба с опустиняването**²⁵), чието обсъждане започва още в Рио де Жанейро, но е подписана едва две години по-късно в Париж, през 1994 г. Тези три конвенции са нормотворческият резултат от Конференцията

---

²² Съгласно преглед на броя на присъстващите представители на държавите в докладите от трите проведени конференции до 1992 г. включително – Стокхолм (1972 г.), Найроби (1982 г.) и Рио де Жанейро (1992 г.). Този формат се универсализира все повече, с увеличаването на броя на държавните представители по време на последващите конференции в Йоханесбург (2002 г.) и наново в Рио де Жанейро (2012 г.) – б. а.

²³ Достъпна на официалната интернет страницата на Депозитаря на ООН, <<https://treaties.un.org/>>. Ратифицирана в България със закон, приет от 37-то Народно събрание на 16.03.1995 г., обнародван в ДВ, бр. 28 от 28.03.1995 г.

²⁴ Пак там. Ратифицирана в България със закон, приет от 37-то Народно събрание на 29.02.1996 г., обнародван в ДВ, бр. 22 от 15.03.1996 г.

²⁵ Пак там. Ратифицирана в България със закон, приет от 38-то Народно събрание на 12.01.2001 г., обнародван в ДВ, бр. 7 от 23.01.2001 г.

в Рио де Жанейро през 1992 г. и се превръщат в основни източници на международното публично право в областта на екологията като цяло.

Съгласно разпоредбите на Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата (РКООНИК), представители на присъединилите се към конвенцията страни се събират ежегодно на така наречената Конференция на държавите страни по конвенцията (*Conference of Parties – COP*), като първата такава среща е през 1995 г. в Берлин. РКООНИК влиза в сила година по-рано след достигане на необходимия брой ратификации от подписалите конвенцията държави. Сред най-знаковите конференции на страните по РКООНИК са *COP3* в Киото през 1997 г., *COP15* в Копенхаген през 2009 г. и *COP21* в Париж през 2015 г. За последно страните се събраха през ноември 2021 г. в Глазгоу за двадесет и шестата си среща (*COP26*)²⁶.

В настоящата статия ще се спрем на две международни споразумения, които са пряк резултат от две от тези срещи.

Основната цел на подписания през 1997 г. **Протокол от Киото**²⁷ в рамките на *COP3* е регулиране на емисиите на вредни парникови газове в атмосферата от подписалите и ратифициралите го държави, с определен процент надолу или нагоре спрямо нивата от приетата за повечето държави базисна година – 1990 г., и съответно чрез прилагането на конкретен компенсаторен механизъм. Въпреки че е подписан през 1997 г., Протоколът от Киото влиза в сила едва през 2005 г., след като Русия е последната държава, ратифицирала това споразумение²⁸, за да може то да влезе официално в сила според изискванията на споразумението. САЩ така и не го ратифицират, въпреки че го подписват, тъй като го намират за неизгодно за националната им икономика и неотговарящо на стратегическите им интереси²⁹.

Китай, от своя страна, който към 2021 г. спори със САЩ за мястото на първа икономическа сила в света, няма задължения по отношение на първия обвързващ период на Протокола от Киото, който е от 2008 до 2012 г., тъй като през 1997 г. Китай все още се счита за развиваща се икономика. Първият обвързващ етап касае само

---

²⁶ Списък на всички проведени *COP* досега е достъпен на официалната интернет страница на РКООНИК, <<https://unfccc.int/>>.

²⁷ Ратифициран в България със закон, приет от 39-то Народно събрание на 17.07.2002 г., обнародван в ДВ, бр. 72 от 25.07.2002 г.

²⁸ Съгласно информация от историята по дати на ратификациите на Протокола от Киото, достъпна на интернет страницата на Депозитаря на ООН – б. а.

²⁹ Американският сенат единодушно отхвърля приемането на резолюция, даваща възможност на президента на САЩ да пристъпи към ратификация на Протокола от Киото. Действащият президент на САЩ по онова време, Джордж У. Буш, изтъква в редица публични изявления, че Протоколът от Киото би имал отрицателни икономически последици за американската икономика – б. а.

индустриализираните държави и държавите в преход към пазарна икономика (държавите от бившия Източен блок, в т. ч. и България), за които се смята, че са допринесли в най-голяма степен за отрицателния отпечатък върху климата от емисиите на национално ниво.

Много държави от така наречения „Трети свят“ нямат задължения да намалят емисиите си през този първи период. В крайна сметка, поради нежеланието на САЩ да ратифицират споразумението и поради неговия неуспех от гледна точка на международното сътрудничество, няколко индустриализирани държави, които са го ратифицирали, решават да се оттеглят от Протокола от Киото, като първата от тях е Канада³⁰, която обявява решението си през 2011 г., година преди да изтече първият обвързващ период. През 2012 г. е подписано изменение на Протокола от Киото, така нареченото **Изменение от Доха**³¹, в рамките на срещите по време на *COP18*. С него се цели подновяване и разширяване на ангажиментите от 1997 г. по отношение на по-голям брой държави, както и изменение на механизма с цел постигане на справедливо разпределение на задълженията.

Изменението от Доха се отнася до нов обвързващ период – от 2012 г. до 2020 г., но то влиза в сила едва на 31 декември 2020 г., поради недостигане на необходимия брой национални ратификации преди това, което донякъде обезсмисля неговото прилагане. САЩ отново се противопоставят, след като не са част от подписалите изменението, а вече оттеглилите се от Протокола от Киото държави така и не се присъединяват обратно към него. С това равносметката от прилагането на Протокола от Киото и на изменящия го документ от Доха се оказва белег за дълбоките различия между развиващите се държави, които го подкрепят и част от водещите световни икономики, които не са готови да загърбят геополитическите си интереси в името на борбата с изменението на климата и да инвестират в едно по-екологично бъдеще. Изключение от предходното заключение правят голяма част от водещите икономики от Европейския съюз (ЕС), както и самият ЕС, с обявяването на Европейския зелен пакт в края на 2019 г., за който ще стане дума, след като разгледаме и второто международно споразумение, на което ще се спрем. То също е част от усилията на международната общност да се споразумее за всеобщи правнообвързващи действия, ограничаващи глобалните емисии и повишаването на средната температурата на Земята. Постигнато е през 2015 г. по време на двадесет и първата среща на Конференцията на държавите страни по РКООНИК (*COP21*).

---

³⁰ Съобщение за оттеглянето на Канада от Протокола от Киото, <https://unfccc.int/files/kyoto_protocol/background/application/pdf/canada.pdf>.

³¹ Ратифицирано в България със закон, приет от 43-то Народното събрание на 23.07.2015 г., обнародван в ДВ, бр. 60 от 07.08.2015 г.

Основната цел на **Парижкото споразумение**³² от 2015 г. е ограничаване на глобалното затопляне до по-малко от 2 градуса по Целзий до 2050 г. спрямо преиндустриалната епоха. То е плод на разговори и преговори, започнали през 2010 г. по време на шестнадесетата среща на страните по РКООНИК³³. За да бъде постигната заложената цел, акцент е поставен не само върху намаляване на емисиите като цяло, но и върху широкото използване на все повече възобновяеми енергийни източници, тъй като емисиите, предизвикани от енергетиката, заемат голям дял от общите емисии на парникови газове.

Парижкото споразумение е подписано от всички водещи световни икономики, включително от САЩ и Китай, и влиза официално в сила на 4 ноември 2016 г., тридесет дни след като най-малко 55 страни по РКООНИК, представляващи най-малко 55% от световните емисии на парникови газове, депозират своите инструменти за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване³⁴. Към началото на месец декември 2021 г. от 197 държави страни по РКООНИК 193 са ратифицирали, приели, утвърдили или присъединили се към Парижкото споразумение³⁵.

Оттеглянето на САЩ от споразумението по време на администрацията на президента Доналд Тръмп за няколко месеца, което влиза в сила на 4 ноември 2020 г., предизвиква полемика в цял свят и създава усещането за обезсмисляне на поетите ангажименти и нова крачка назад в глобалното сътрудничество за климата³⁶. Все пак новата президентска администрация на САЩ, начело с новоизбрания президент Джо Байдън, връщат САЩ в Парижкото споразумение в началото на 2021 г.³⁷

Емисиите не познават граници и без всеобщи усилия целите никога не биха могли да бъдат постигнати, както светът постигна заедно значителни резултати в посока възстановяване на озоновия слой,

---

³² Ратифицирано в България със закон, приет от 43-то Народно събрание на 21.10.2016 г., обнародван в ДВ, бр. 86 от 01.11.2016 г.

³³ *Report of the Conference of the Parties on its sixteenth session, held in Cancun from 29 November to 10 December 2010*, FCCC/CP/2010/7/Add.1, с. 3, <<https://unfccc.int/resource/docs/2010/cop16/eng/07a01.pdf>>.

³⁴ Статус на ратификациите на Парижкото споразумение, официален сайт на РКООНИК – <<https://unfccc.int/process/the-paris-agreement/status-of-ratification>>.

³⁵ Пак там. Сайтът препраща към официалния Депозитар на ООН за актуалния статус в таблица по държави.

³⁶ Joint Statement on the US Withdrawal from the Paris Agreement: <<https://unfccc.int/news/joint-statement-on-the-us-withdrawal-from-the-paris-agreement>>.

³⁷ UN Welcomes US Announcement to Re-join Paris Agreement: <<https://unfccc.int/news/un-welcomes-us-announcement-to-rejoin-paris-agreement>>.

частично разрушен от друг тип емисии, благодарение на подписването на **Протокола от Монреал**³⁸ през 1987 г. Международната общност тогава бързо осъзнава необходимостта от спешни действия и към днешна дата болшинството от държавите по света (включително САЩ, Китай, Русия и държавите от ЕС) не само са ратифицирали това споразумение, но и прилагат неговите договорености, макар и да има документирани и известни случаи на отклонения от ангажиментите от страна на Китай³⁹ и още няколко държави. Залогът на Парижкото споразумение обаче е много по-голям от икономическа гледна точка и държави като Китай, които догониха САЩ в икономическата надпревара, както и други индустриализирани държави, не са готови да заплатят цената на екологичния преход, обхващащ всички сектори, които цялостно да бъдат преобразувани.

Поетите ангажименти на ниво универсална международна организация, каквато е ООН, и чиито конвенции целят универсалност, какъвто е случаят и с РКООНИК и Парижкото споразумение, намират от години ясно отражение в политиките за енергетика и климат на ниво ЕС⁴⁰. Това е видимо и днес в най-амбициозната политическа и икономическа стратегия на ЕС за зелен преход. Посредством **Европейския зелен пакт**⁴¹ ЕС си поставя амбициозната цел да постигне нулеви емисии на парникови газове на европейския континент до 2050 г., устойчива икономическа трансформация на ЕС, но и справедлив и приобщаващ преход за всички, ефективно използване на ресурсите, използване на възобновяеми енергийни източници, декарбонизация на енергийния сектор, кръгова икономика и др.

По данни на Европейската комисия производството и потреблението на енергия допринася за 75 % от общите емисии на вредни паркови газове в атмосферата⁴² на целия европейски континент.

Освен енергетиката, други основни източници на вредни емисии са индустрията, транспортът и земеделието. Това са и някои от сферите,

---

³⁸ Ратифициран с Указ на Държавния съвет на Народна Република България, № 2235/17.10.1989 г.

³⁹ *OZONNEWS*, Volume XIX, 30 May 2019 issue, бюлетин, достъпен на интернет страницата на *UNEP* <<https://www.unep.org/ozonaction/resources>>, основаващ се на научна статия в списание *Nature*, <<https://www.nature.com/articles/s41586-019-1193-4>>.

⁴⁰ За повече информация вж. официалните раздели в сайта на Европейската комисия, отнасящи се до работата на Генерална дирекция „Действия по климата“ и на Генерална дирекция „Енергетика“, съответно на <https://ec.europa.eu/clima/index_en> и на <https://ec.europa.eu/energy/home_en>.

⁴¹ Вж. пак в раздела на Генералната дирекция „Действия по климата“ и на <https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal_en>.

⁴² <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/energy-and-green-deal_en>.

в които човечеството е постигнало най-голям напредък. Поради въглеродния отпечатък, който оставя, енергетиката е важен и основен компонент от Европейския зелен пакт, както от гледна точка на борбата срещу климатичните промени и защитата на околната среда, така и по отношение на въпросите, свързани със сигурността. Тези въпроси не се отнасят само до така наречената енергийна сигурност, но и до националната сигурност на държавите и техните енергийни интереси⁴³.

Редно е да се спомене, че международното сътрудничество по изменението на климата не се изчерпва само с провеждането на междуправителствени конференции с участието на държавите като субекти на международното публично право и поемането на задължения, които, уви, невинаги се спазват. Международното сътрудничество се материализира и на много други нива, включително и в научната сфера, отново с участието на държавите.

Ражда се така наречената „**научна дипломация**“⁴⁴ по отношение на въпросите за климата, по подобие на международното сътрудничество в космоса и това в ЦЕРН. Такава е ролята на вече споменатия Междуправителствен панел за климатични промени, такава е ролята и на редица междуправителствени научни проекти в сферата на енергетиката, която е основен източник на парникови газове в атмосферата, ако не е и най-замърсяващият отрасъл в глобален мащаб.

Такъв научен проект е например **Международният термоядрен експериментален реактор**⁴⁵ (*ITER*), който се строи в областта на гр. Кадараш, Южна Франция, и е показателен за сътрудничеството на международната общност в изграждането на революционен и неутрален по отношение на климата източник на енергия⁴⁶. В него сред други водещи участници участват едновременно САЩ, ЕС, Япония, Русия и Китай.

---

⁴³ По въпроса, свързан с взаимодействията между климатични предизвикателства, енергийна сигурност и стратегически интереси, вж. PAILLARD, Christophe-Alexandre, *Le problème de l'énergie dans les relations internationales*, Annuaire français de relations internationales, 2019, volume XX, Université Panthéon-Assas, Centre Thucydide, с. 997-1011. Вж. също така монографията на КОБУРОВ, Тодор, *Ситуационен външнополитически анализ в областта на сигурността*, Кинг, 2009, в която авторът разглежда основни теоретични и практически въпроси, засягащи темата за сигурността в международните отношения и изгражда широк приносен анализ в тази област.

⁴⁴ По въпроса за симбиозата между наука и дипломация вж. пространното интервю с бележития наш учен проф. Александър Янков, публикувано в списание „Дипломация“, брой 1 от 2008 г., издание на Дипломатическия институт към Министерството на външните работи, с. 5-20.

⁴⁵ Вж. официалната интернет страница на проекта, прераснал в международна организация, създадена през 2006 г., <<https://www.iter.org/>>.

⁴⁶ Пак там. На заглавната страница и в техническото описание на проекта.

Новите технологии и научно-техническото сътрудничество са ключови както за енергийния, така и за екологичния преход като цяло. По същия начин, както е предизвикал появата на рискове за енергийната и климатичната устойчивост на планетата, технологичният прогрес в условията на експоненциален технологичен напредък през XXI век, но и при условия на ясно изразена воля и съгласие между държавите, е способен да допринесе за тяхното смекчаване и дори изолиране. За това обаче, освен обществена и политическа воля, е необходимо да бъде приета и приложена съответна правна регламентация, която да вземе предвид всички важни компоненти на устойчивото развитие, за които стана дума по-горе.

В заключение можем да затвърдим едно неоспоримо впечатление, че международното сътрудничество по изменението на климата и по въпросите на околната среда като цяло е един изменящ се процес, който предполага върхове и спадове и често зависи от волята на държавите в определен момент от действащата политическата реалност в тях.

Международната система, в която се развиват тези процеси, е донякъде, да я наречем, „спираловидна“ – въпреки че Срещите на върха за Земята са тези, на които се обсъждат на всеки десет години въпросите на планетата, постепенно ролята на тези международни конференции бива „иззета“ от съществуващите благодарение на тях международни конвенции и на регулярно провежданите срещи на страните по тях.

Без съмнение най-голямо въздействие по отношение на въпросите за климата, както и на широкия политически и обществен отзвук, който те предизвикват, са ежегодните срещи на страните по РКООНИК, изготвена в рамките на Конференцията на ООН по проблемите на околната среда и развитието през 1992 г. в Рио де Жанейро, Бразилия. Това за сетен път доказва, че всички тези процеси не се развиват самостоятелно и успоредно едни от други, а са плод на десетилетия усилия и етапи от развитието на международното сътрудничество в изследваната област.

Липсата на предвидимост и солиден ангажимент от страна на всички държави в този подотрасъл на международните отношения е това, което прави сътрудничеството проблематично в определени моменти от неговото развитие. Възможни са различни сценарии оттук нататък, но едно е сигурно – без постигането на нужното равновесие и баланс, но и на взаимноизгодни геополитически решения, кризите и бъдещите конфликти трудно биха могли да бъдат избегнати... А домът ни все пак е общ.

Библиография и други ползвани източници:

Монографии, научни статии и публикации

1. ВАИС, Морис, *Международните отношения след 1945 г.*, София, Кама, 2004.
2. КОБУРОВ, Тодор, *Ситуационен външнополитически анализ в областта на сигурността*, Кинг, 2009.
3. AUBERTIN Catherine, VIVIEN, Franck-Dominique, *Le développement durable, enjeux politiques, économiques et sociaux*, Documentation Française, 2006.
4. BRISMAN Avi, *Stockholm Conference, 1972*. In: Chatterjee D.K. (eds) *Encyclopaedia of Global Justice*. Springer, Dordrecht, 2011.
5. PAILLARD, Christophe-Alexandre, *Le problème de l'énergie dans les relations internationales*, Annuaire français de relations internationales, volume XX, Université Panthéon-Assas, Centre Thucydide, 2019.
6. SEIDEL Stephen, KEYES Dale, *Can we delay a greenhouse warming? the effectiveness and feasibility of options to slow a build-up of carbon dioxide in the atmosphere.*, Washington, Office of Policy and Resource Management. Strategic Studies Staff, 1983.
7. Списание „Дипломация“, брой 1, Дипломатически институт към Министерството на външните работи на Република България, 2008.

Официални документи и доклади

1. *Конституция на Република България. Анотирана с тълкувателната практика на Конституционния съд*, София, Сиела, 2020.
2. *Report of the Conference of the Parties on its sixteenth session, held in Cancun from 29 November to 10 December 2010*, FCCC/CP/2010/7/Add.
3. *Report of the Governing Council on its session of a special character (10-18 May 1982)*, General Assembly, Official Records: thirty seventh session, supplement No 25 (A/37/25).
4. *Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972*, New York, UN Library, UN/SA Collection.
5. *Report of the World Commission on Environment and Development: "Our common future"*, New York, A/42/427.

Други официални източници

1. Депозитар на ООН: <<https://treaties.un.org/>>
2. Дигитална библиотека на ООН: <<https://digitallibrary.un.org/>>
3. Държавен вестник на Република България: <<https://dv.parliament.bg/>>
4. Европейска комисия, Генерална дирекция „Действия по климата“: <https://ec.europa.eu/info/departments/climate-action_bg>
5. Европейска комисия, Генерална дирекция „Енергетика“: <https://ec.europa.eu/info/departments/energy_bg>
6. Международен термоядрен експериментален реактор: <<https://www.iter.org/>>
7. Междуправителствен панел за климатични промени: <<https://www.ipcc.ch/>>
8. Министерство на екологичния преход на Френската република: <<https://www.ecologie.gouv.fr/>>
9. Министерство на околната среда и водите на Република България: <<https://www.moev.government.bg/>>
10. Програма на ООН за околна среда: <<https://www.unep.org/>>
11. Рамкова конвенция на ООН по изменението на климата: <<https://unfccc.int/>>
12. Регионална инспекция по околната среда и водите – Благоевград: <<http://riosvbl.org/>>